

Het Dak Op

Opening tentoonstelling ABC, 29 september 2024

Dorine van Hoogstraten

Adjunct-directeur MOOI Noord-Holland, een adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit. Wij adviseren bijna alle NH gemeenten over monumenten en nieuwe ontwikkelingen in de stad, het dorp of in het landschap. Het gaat in de gesprekken die we voeren met initiatiefnemers en architecten over het behouden van bestaande kwaliteit en het toevoegen van nieuwe kwaliteit. De vraag is steeds: hoe bouw je voort op het karakter van de plek en maak je het mooier waar mogelijk?

En daken zijn ontzettend karakteristiek voor steden, dorpen en het landschap. Daarom ga ik om te beginnen in op het belang van daken voor de ruimtelijke kwaliteit van een plek.

In het tweede deel van mijn verhaal stip ik aan wat er mis gaat op daken, wat wij voorbij zien komen in onze commissies. Niet volledig, maar dan krijgen jullie een indruk van wat er zoal speelt op het dak.

Om positief te eindigen wil ik natuurlijk ook de kansen benoemen die daken bieden om stukjes van de grote vraagstukken op te lossen en kansen om de stad iets mooier en leuker te maken.

1. Het belang van het dak

Afgelopen zomer was ik met mijn gezin op vakantie in Italië. We waren onder andere in Florence en daar is het daklandschap, mede door de hoogteverschillen, werkelijk beleefbaar is als *landschap*. Omdat de binnenstad van Florence UNESCO werelderfgoed is, wordt het gekoesterd en beleef je hoe die zee van rode daken in de Toscaanse heuvels ligt, als een zachte deken in de zon. Ik heb enorm genoten van die aanblik van dat schilderachtige, goed onderhouden daklandschap. We waren verbaasd dat we nauwelijks zonnepanelen en andere installaties op de daken zagen staan.

Ik noem dit voorbeeld omdat het heel goed illustreert hoe belangrijk de daken zijn voor het karakter van een stad. Vergelijk Florence eens met Amerikaanse steden waar de watertanks, airco's en helikopter landingsplaatsen het daklandschap domineren, dan snap je meteen het belang van daken voor het karakter van de plek.

En ook lelijke daken hebben grote impact op de ruimtelijke kwaliteit van een stad of dorp. Het is zo zonde als je daken ziet waar lelijke installaties, buizen, antennes en schoorstenen op gesmeten lijken te zijn, of daken vol willekeurig geplaatste zonnepanelen met zilverkleurige randen. En laten we eerlijk zijn: ook dakopbouwen en dakkapellen kunnen het straatbeeld behoorlijk beïnvloeden...

Mensen zeggen geregeld tegen mij: je ziet die daken toch helemaal niet? Moet je een daklandschap beschermen voor die ene fanatiekeling die de kerktoren beklimt of die een drone koopt?

Maar dat vind ik raar argument. Dat je iets niet de hele tijd ziet, wil niet zeggen dat het verprutst mag worden. Er zijn talloze plekken te bedenken die je niet vaak ziet maar waar we toch

zorgvuldig mee willen omgaan, om allerlei redenen. Een mooi, goed functionerend daklandschap heeft intrinsieke waarde en is bovendien heel nuttig tegen lekkages.

Maar eigenlijk kun je het daklandschap verbazend vaak juist wél zien vanaf de openbare ruimte. Ga er maar eens op letten. Als je door de stad loopt, zelfs in smallere straten, en je kijkt niet in de etalages en woonkamers maar omhoog, word je regelmatig verrast door een doorkijkje op een dak in de verte.

En vergeet niet het zicht vanaf het water. Iedereen die wel eens op het IJsselmeer heeft gevaren en dan Enkhuizen nadert weet wat ik bedoel. Het beeld op de historische binnenstad met die kleinschalige rode pannendaken is echt ontroerend mooi.

Het daklandschap is cruciaal voor het karakter van de plek.

2. Wat gaat er mis op de daken

Maar er gaat ook veel mis op de daken. Daarom toch een paar aandachtspuntjes.

Dak als stalling voor wat we niet kwijt kunnen. Heel vaak zagen wij in de commissie prachtige tekeningen voorbij komen van gebouwen met daktuinen, keurig aangelegd rondom een discreet strookje zonnepanelen. Maar later bleken de installaties toch groter uit te pakken dan men had gedacht, en paste het allemaal niet meer en hop: het dak stond vol met grote grijze en witte dozen, buizen en dikke afvoerpijpen. 'Kan niet anders' roept men dan. Maar Het kan wél anders: door de installatietechniek in een vroeg stadium mee te ontwerpen.

Alle huizen een dakopbouw? Een dakopbouw is heel vaak geen extra woning, maar een uitbreiding van een bestaande woning. Dat is vaak heel nuttig en fijn, voor gezinnen die groeien of voor mensen die thuis willen werken of oma in huis willen nemen. Er zijn tal van goede argumenten om een dakopbouw te maken. Maar als alle huizen een dakopbouw krijgen, komen er steeds minder kleine en relatief betaalbare woningen in de stad. Veel mensen willen gewoon een dakopbouw om meer aan hun huis te verdienen. Een dat fenomeen is wel iets om over na te denken en regie op te voeren.

Onderhoud. Er zijn ook veel vergeten daken. Daken met in aanleg leuke plannen maar die niet onderhouden worden waardoor ze na een tijdje vol staan met omgevallen bakken en lege bloempotten die niemand water heeft gegeven. Daken waar in de loop der tijd nog veel meer op gebouwd is toen niemand oplette. Die verrommeling tast het daklandschap ook enorm aan.

3. De dak als kans

Maar daken bieden ook kansen. Er zijn tal van geweldige voorbeelden van mooie, inspirerende, vrolijk stemmende daken, vooral platte daken.

Een zeer bekend dak uit de architectuurgeschiedenis: de Unité d'Habitation van architect Le Corbusier in Marseille uit 1947-1952. Dit wooncomplex bevatte 1600 appartementen en het dak kreeg een zwembad, sportzaal en hardlooppark. Alle volumes op het dak zijn zorgvuldig vormgegeven, als sculpturen. Een geweldig voorbeeld van een doordacht, mooi vormgegeven dak dat grote toegevoegde waarde heeft voor de gemeenschap.

Het is toegevoegde openbare ruimte, die sterk onder druk staat bij de verdichting die veel steden momenteel doormaken.

En ik denk aan andere voorbeelden. De schommels op de Adam Toren, het dak-plein van museum Nemo, de Dakkas, initiatieven als de Rooftop Revolution die tot doel hebben het oppervlak van het Vondelpark op de Amsterdamse platte daken aan groen te realiseren. En er zijn schitterende voorbeelden van goed ontworpen tiny houses op bestaande gebouwen. Zoek maar eens op: Lucy in the Sky, hotelkamers op daken in Deventer.

Ik vind het inspirerend om te zien dat daken uitdagen tot creativiteit, inventief gebruik. Daken bieden kansen.

De tentoonstelling die we vandaag openen toont ook tal van kansen om grote vraagstukken te helpen oplossen. We kunnen naar daken kijken voor het oplossen van het woningtekort, om bij te dragen aan de energietransitie, om water te bergen en om te vergroenen.

Niet alles tegelijk natuurlijk, maar we kunnen soms zeker vaker naar de daken kijken om bij te dragen aan die vraagstukken.

4. De tentoonstelling

Het is aan de gemeente om goed na te denken over wat je wel en niet op de daken wilt en hoe je de regie voert over het daklandschap, zodat het meer toevoegt aan de stad dan het nu doet.

Aan opdrachtgevers wil ik vragen om een goede ontwerper in te schakelen als je iets op je dak wil doen. Zie het dak niet als bezuinigingspost of restruimte die toch niemand ziet, maar als kans om een bijdrage te leveren aan de grote opgaven. Bovendien is het dak een ontwerpogave.

Aan architecten: praat vanaf het begin met de installatietechnicus over wat er wel en niet kan en hoe dat er uit moet komen te zien. En denk na over kansen om het dak te benutten in de verdichtingsopgave waar we in zitten.

En aan ons allen: daken verdienen een zorgvuldige aanpak en onze warme belangstelling, ook op de lange termijn. Een mooi dak bedenken en maken is een ding, maar onderhouden en beheren op de lange termijn is weer iets anders.

Dank ABC voor het organiseren van een tentoonstelling over dit mooie onderwerp.

Laten we allemaal gauw gaan kijken!